

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА “ТКАЧОВ ПРОТИ УКРАЇНИ”

(Заява № 39458/02)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

13 грудня 2007 року

Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у п. 2 статті 44 Конвенції.
Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Ткачов проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

п. П. Лоренцен (P. Lorenzen), Голова,
пані С. Ботучарова (S. Botoucharova),
п. К. Юнгвірт (K. Jungwiert),
п. В. Буткевич (V. Butkevych),
пані М. Цаца-Ніколовська (M. Tsatsa-Nikolovska),
п. Р. Маруст (R. Maruste),
п. М. Віллігер (M. Villiger), судді,
та пані К. Вестердік (C. Westerdiek), Секретар секції,
після обговорення за зачиненими дверима 20 листопада 2007 року,
вносить таке рішення, що було прийняте того ж дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа порушена проти України за заявою (№ 39458/02), поданою до Суду 14 лютого 2001 року громадянином України паном Кирилом Олександровичем Ткачовим (далі — заявник) відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція).
2. Уряд України (далі — Уряд) був представлений його Уповноваженим — пані Валерією Лутковською.
3. 30 березня 2005 року Суд вирішив направити скаргу на комунікацію Уряду. Відповідно до пункту 3 статті 29 Конвенції Суд вирішив розглядати питання щодо суті заяви і її прийнятності одночасно.

ЩОДО ФАКТІВ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Заявник народився в 1977 році. На цей час він відбуває покарання у вигляді довічного позбавлення волі у виправній колонії № 47 у місті Жвирка Львівської області.

A. Кримінальне провадження проти заявника

5. 7 грудня 1999 року заявника було заарештовано.
6. 8 грудня 1999 року Придніпровський районний суд м. Черкаси ухвалив застосувати до заявника адміністративне стягнення у вигляді десяти днів адміністративного арешту за нецензурну лайку в громадському місці,— діяння, яке було кваліфіковано судом як дрібне хуліганство, правопорушення за статтею 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Строк відбування покарання розпочався з 7 грудня 1999 року.
7. 9 грудня 1999 року заявник зізнався, що був співучасником у вбивстві пана К. Цього ж дня його було переведено до Ізолятора тимчасового тримання (далі — ІТТ).
8. 10 грудня 1999 року прокурором Черкаської обласної прокуратури було порушено кримінальну справу проти заявника за звинуваченням у вбивстві.
9. 11 грудня 1999 року прокурором Черкаської обласної прокуратури (далі — прокурор області) було обрано заявнику запобіжний захід у вигляді взяття під варту. Обґрунтуванням обрання такого заходу було наступне:
«...заявник скоїв тяжкий злочин, може переховуватись від слідства та суду, а також перешкоджати об'єктивному встановленню обставин справи».

10. З 11 до 17 грудня 1999 року слідчий, призначений для розслідування справи, пред'явив заявнику та трьом його співучасникам обвинувачення у вчиненні вбивства, розбою з використанням зброї, підпалу та участь в злочинній групі.

11. 31 січня 2000 року прокурором області було продовжено строк тримання заявника під вартою до п'яти місяців в зв'язку з обвинуваченням його у вчиненні кількох тяжких злочинів. З цих же причин 28 квітня 2000 року прокурором області було продовжено строк тримання під вартою до шести місяців.

12. 31 травня 2000 року слідчий оголосив про закінчення досудового слідства та надав можливість обвинуваченому ознайомитись з матеріалами справи.

13. 19 липня 2000 року прокурором області було затверджено обвинувальний висновок та направлено його разом з матеріалами справи до Черкаського обласного суду (далі — обласний суд) для судового розгляду.

14. 2 жовтня 2000 року обласним судом було встановлено, що висновки слідчого містять суперечності та не відповідають обвинуваченням, пред'явленим заявнику. Обласний суд направив справу на додаткове розслідування та, не надавши обґрунтування, вирішив, що заявник має залишитись під вартою.

15. 25 жовтня 2000 року обласна прокуратура відновила досудове розслідування у справі заявника.

16. 21 листопада 2000 року додаткове досудове розслідування було закінчено. Заявнику та іншим співобвинуваченим було надано можливість ознайомитись з матеріалами справи. Їхнє ознайомлення тривало, з невеликими перервами, з 7–8 лютого 2001 року — до 23 лютого 2001 року. Останньої дати прокурором області було затверджено обвинувальний висновок, а справу направлено до обласного суду для розгляду.

17. 28 березня 2001 року обласний суд повернув справу до обласної прокуратури на підставі неповноти матеріалів справи.

18. 29 березня 2001 року матеріали справи були повторно направлені до суду.

19. 25 грудня 2001 року під час змагального судового розгляду в апеляційному суді Черкаської області (29 червня 2001 року так було перейменовано Черкаський обласний суд) (далі — апеляційний суд), де заявника представляв адвокат, заявника було визнано винним та засуджено до довічного ув'язнення. Таке рішення було прийнято на підставі визнання вини заявником та іншими співобвинуваченими під час досудового слідства, показів двох співобвинувачених заявника, даних під час судового розгляду справи, а також на підставі показів свідків та експертів.

20. 16 липня 2002 року Верховний Суд відхилив скаргу заявника та залишив без змін рішення апеляційного суду від 25 грудня 2001 року.

В. Цивільне провадження щодо показу фотокартки заявника по телебаченню

21. 9 вересня 2005 року Соснівським районним судом м. Черкаси було відхилено позов заявника до газет «Місто» та «Вечірні Черкаси» про захист честі, гідності і ділової репутації. Заявник, якого представляв адвокат, стверджував, що в листопаді 2001 року та в травні 2002 року, тобто до того, як рішення суду, за яким його було визнано винним у вчиненні злочину, набрало законної сили, газети опублікували статті, в яких заявника було названо «злочинцем» та «вбивцею». Заявник стверджував, що ця інформація є наклепницькою та образливою.

22. Суд зазначив, що інформація, зазначена в газетах, була підтверджена ухвалою апеляційного суду від 25 грудня 2001 року. Також суд зазначив, що в будь-якому випадку заявник пропустив строк для звернення до суду і не клопотав про його продовження. Заявник оскаржив це рішення.

23. 8 грудня 2005 року апеляційний суд залишив без змін рішення суду від 9 вересня 2005 року.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

24. Стаття 148 Кримінально-процесуального кодексу (далі — КПК) у відповідних частинах передбачає наступне:

«Запобіжні заходи застосовуються до підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого з метою запобігти спробам ухилитися від дізнання, слідства або суду, перешкодити встановленню істини у кримінальній справі або продовжити злочинну діяльність, а також для забезпечення виконання процесуальних рішень.

Запобіжні заходи застосовуються за наявності достатніх підстав вважати, що підозрюваний, обвинувачений, підсудний, засуджений буде намагатися ухилитися від слідства і суду або від виконання процесуальних рішень, перешкоджати встановленню істини у справі або продовжувати злочинну діяльність».

25. Інші відповідні положення КПК наводяться в рішенні «Невмержицький проти України» (Nevmerzhitsky v. Ukraine) від 5 квітня 2005 року (№ 54825/00, п. 54, ECHR 2005-II (витяги)).

ЩОДО ПРАВА

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 3 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

26. Заявник скаржився на те, що загальний строк тримання під вартою не був «розумним». Він посилався на пункт 3 статті 5, яка передбачає наступне:

«Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судове засідання».

A. Щодо прийнятності

1. Шестимісячний строк

27. Уряд зазначав, що заявник пропустив шестимісячний строк, визначений пунктом 1 статті 35 Конвенції. Уряд стверджував, що перша заява заявника від 14 лютого 2001 року не містила жодних скарг за пунктом 3 статті 5 Конвенції. В його заяві від 14 жовтня 2002 року він також не вказував чітко на пункт 3 статті 5 Конвенції, та в будь-якому випадку ця заява була подана через більше ніж шість місяців після 25 грудня 2001 року, коли заявника було визнано винним та засуджено апеляційним судом.

28. Заявник не погодився.

29. Суд нагадує, що відповідно до пункту 1 статті 35 Конвенції він може брати справу до розгляду «впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення». Перебіг шестимісячного строку, за загальним правилом, припиняється з моменту отримання першого листа від заявника, в якому зазначається про намір подати заяву та вказується сутність скарги. Перебіг шестимісячного строку щодо скарг, про які не зазначається в першому зверненні, не зупиняється до дати, коли така скарга вперше направляється до Суду (див. «Божіновські проти колишньої Югославської Республіки Македонія» (Bozinovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia (ухв.), № 68368/01, від 1 лютого 2005 року).

30. Суд зазначає, що дійсно в першому листі заявника від 14 лютого 2001 року скарги здебільшого стосувалися стверджуваної несправедливості кримінального провадження, порушеного проти нього. Проте заявник також зазначав, що його тримали під вартою тривалий період часу, протягом якого державні органи не розглядали його справу з

належною сумлінністю. На думку Суду, таке твердження може вважатися демонстрацією наміру подати в подальшому скаргу щодо тривалості тримання під вартою, яка має розглядатися за п. 3 статті 5 Конвенції, і, таким чином, перериває перебіг шестимісячного строку.

31. Таким чином, Суд відхиляє ці зауваження Уряду.

2. Вичерпання національних засобів юридичного захисту

32. Уряд стверджував, що кожна дія слідчого в справі, яка за твердженням заявника, призводила до затягування провадження, могла бути оскаржена заявником як до суду, так і до прокуратури вищого рівня.

33. Заявник не погодився.

34. Суд нагадує, що правило про вичерпання національних засобів юридичного захисту, про яке зазначається в п. 1 статті 35 Конвенції, зобов'язує заявників спочатку використати засоби захисту, які є зазвичай доступними та достатніми в національній юридичній системі та які надають можливість отримати відшкодування за стверджуване порушення. Пункт 1 статті 35 Конвенції також містить вимогу, що скарга, яку пізніше збираються подати до Суду, спочатку має бути подана — принаймні по суті — до відповідних національних органів, а також має відповідати формальним вимогам, визначеним національним законодавством. Проте немає вимоги вдаватися до засобів юридичного захисту, які є неадекватними та неефективними (див. «Аксой проти Туреччини» (Aksoy v. Turkey), рішення від 18 грудня 1996 року, Reports 1996-VI, пп. 51–52, та «Акдивар та інші проти Туреччини» (Akdivar and Others v. Turkey), рішення від 16 вересня 1996 року, Reports 1996-IV, пп. 65–67).

35. Щодо оскарження до прокуратури вищого рівня, Суд встановлює, що цей засіб юридичного захисту не може розглядатися як «ефективний» та «доступний» для цілей статті 35 Конвенції, оскільки статус прокурора в національному праві та його участь в кримінальному провадженні проти заявника не надають відповідних гарантій незалежного та безстороннього розгляду скарг заявника (див. справу «Меріт проти України» (Merit v. Ukraine), заява № 66561/01, пп. 62–63, 30 березня 2004 року).

36. Щодо можливості оскаржити до суду загальної юрисдикції дії слідчого під час здійснення досудового слідства, Суд вирішує, що Уряд не продемонстрував, що таке оскарження могло б забезпечити перегляд питання щодо виправданості триваючого перебування заявника під вартою, а також могло б пришвидшити провадження. Більше того, питання, чи заявник міг та мав вжити процесуальних заходів для пришвидшення провадження, більшою мірою відноситься до суті скарги про тривалість провадження, а не до питання вичерпання засобів юридичного заходу (див. «Б. проти Австрії» (B. v. Austria), рішення від 28 березня 1990 року, Series A, no. 175, п. 45 та, mutatis mutandis, «Лукас проти Франції» (Lucas v. France), ухвала від 25 січня 2000 року, заява № 37257/97). У цьому контексті Суд зазначає, що Уряд не стверджував, що заявник міг би успішно порушувати питання щодо тривалості його тримання в заяві щодо звільнення.

37. Таким чином, Суд відхиляє ці зауваження Уряду.

3. Висновок

38. Суд зазначає, що ця скарга не є очевидно необґрунтованою в сенсі пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав.

В. Щодо суті

1. Зауваження сторін

39. Заявник стверджував про порушення пункту 3 статті 5 Конвенції в зв'язку з тим, що загальна тривалість його тримання під вартою була надмірною.

40. Уряд зауважив, що тримання заявника під вартою в сенсі пункту 3 статті 5 Конвенції мало місце з 9 грудня 1999 року, коли його було заарештовано, до 31 травня 2000 року, тобто до кінця першого досудового розслідування, а також з 25 жовтня до 21 листопада 2000 року, тобто протягом другого досудового розслідування. Уряд стверджував, що держава не може бути відповідальною за період, протягом якого заявник ознайомлювався з матеріалами справи, і, таким чином, періоди з 31 травня до 19 липня 2000 року та з 21 листопада 2000 року до 23 лютого 2001 року не повинні враховуватись при обчисленні строку тримання під вартою. Таким чином, Уряд вирішив, що період, який має братися до розгляду, тривав 6 місяців і 22 дні.

41. Уряд зазначив, що кримінальна справа за обвинуваченням заявника налічувала декілька епізодів, а саме: вбивство та розбій, підпал та участь в злочинній групі. У справі заявника також було три співучасники. Існувала необхідність у проведенні декількох експертиз, а також було допитано значну кількість свідків. Уряд дійшов висновку, що загальний строк тримання заявника під вартою не порушив «розумного строку» в сенсі пункту 3 статті 5 Конвенції.

2. Оцінка Суду

а. Період, який має братися до розгляду

42. Суд зазначає, що заявника було поміщено до ІТТ 9 грудня 1999 року, та залишався він під вартою до 25 грудня 2001 року, коли його було засуджено апеляційним судом.

43. На думку Суду, для цілей пункту 3 статті 5 Конвенції, яка містить посилання на пункт 1(с) цієї статті, має братись до уваги весь період, протягом якого заявник залишався під вартою «з метою допровадження його до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні правопорушення». Він також включає період тримання заявника під вартою, протягом якого йому було надано доступ до матеріалів справи в ході досудового провадження.

44. Таким чином, строк тримання заявника під вартою складає два роки та шістнадцять днів.

б. Розумність тривалості тримання під вартою

45. Суд повторює, що національні суди повинні в першу чергу забезпечувати, щоб у конкретній справі запобіжне ув'язнення обвинуваченого не перевищувало розумний строк. Для цього вони повинні, беручи належним чином до уваги принципи презумпції невинуватості, дослідити всі обставини справи, які можуть підтвердити або спростувати наявність суспільної потреби, яка виправдовує відхилення від вимоги щодо поваги до свободи особи, і зазначити про це у своїх рішеннях про продовження строку тримання під вартою. Питання про те, чи мало місце порушення п. 3 статті 5 Конвенції, Суд повинен вирішити, спираючись головним чином на підстави, наведені в цих рішеннях (див. рішення у справі «І. А. проти Франції» (I. A. v. France) від 23 вересня 1998 року, Reports of Judgments and Decisions 1998-VII, п. 102).

46. Суд також нагадує, що незмінність підстав для підозри. Що заарештована особа вчинила правопорушення, є умовою *sine qua non* для того, щоб подальше тримання її під вартою вважалось законним, але через деякий час ця умова вже перестає бути достатньою. Тоді Суд повинен встановити, чи інші підстави, на яких ґрунтуються рішення судових органів, продовжують виправдовувати позбавлення свободи. Якщо ці підстави виявляються «відповідними» і «достатніми», тоді Суд з'ясовує, чи виявили компетентні національні органи «особливу сумлінність» у здійсненні провадження (див. рішення у справі «Лабіта проти Італії» (Labita v. Italy), № 26772/95, п. 153, ECHR 2000-IV).

47. Суд зазначає, що постанова прокурора від 11 грудня 1999 року про взяття заявника під варту ґрунтувалась на серйозній підозрі щодо вчинення заявником злочину, в якому його обвинувачують (див. п. 9 вище).

48. Суд погоджується, що факт того, що заявник був підозрюваним у вчиненні тяжких злочинів напочатку виправдовувало тримання заявника під вартою. У цьому зв'язку Суд зауважує, що на початку розслідування заявник зізнався в тому, що він був співучасником вбивства, щодо якого здійснювалось розслідування.

49. Суд зазначає, що на додаток до серйозної підозри у постанові прокурора від 11 грудня 1999 року про взяття заявника під варту також містилось посилення на наявність ризику втечі заявника та його переховування від правосуддя у разі його звільнення. Проте прокурор обмежився повторюванням формальних підстав для взяття під варту, зазначених у статті 148 КПК. Ці підстави були викладені без будь-якої спроби продемонструвати, яким чином вони застосовуються по відношенню до справи заявника (див. пп. 9 та 24 вище).

50. Крім того, ні можливість втечі, ні можливість чинити перепони слідству не були зазначені у постановках від 31 січня та 28 квітня 2000 року, відповідно до яких заявнику було продовжено строк тримання під вартою під час досудового слідства до шести місяців (див. п. 11 вище). Більше того, ухвала обласного суду від 2 жовтня 2000 року — єдине судове рішення щодо тримання заявника під вартою, на яке сторони посилались у своїх зауваженнях,— не містила жодної підстави продовження строку тримання заявника під вартою під час проведення досудового слідства (див. п. 14 вище).

51. Таким чином, навіть якщо такі ризики містилися у першій постанові про взяття під варту, Суд не може оцінити, чи продовжували вони виправдовувати позбавлення заявника свободи протягом усього періоду, що розглядається.

52. У світлі зазначеного вище Суд вирішує, що підстави, на яких ґрунтувалися рішення національних органів щодо взяття заявника під варту та продовження строку його тримання під вартою, не були «відповідними та достатніми». За цих обставин досліджувати, чи здійснювалось провадження з «особливою сумлінністю», не є необхідним.

53. Таким чином, в цій справі було порушення п. 3 статті 5 Конвенції.

II. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

54. Заявник скаржився за статтею 3 Конвенції, стверджуючи про неналежне поведіння з ним під час його перебування в ІТТ. Він також зауважив, що його арешт 7 грудня 1999 року та подальший адміністративний арешт були незаконними в сенсі п. 1(с) статті 5 Конвенції. Заявник також скаржився, що кримінальне провадження проти нього було несправедливим всупереч п. 1 статті 6 Конвенції, оскільки суд не допитав додаткових свідків та неправильно оцінив докази.

Він також скаржився за п. 2 статті 6 Конвенції в зв'язку з тим, що у двох газетних статтях, опублікованих до набрання вироком у його справі законної сили, його було названо «злочинцем» та «вбивцею».

Також заявник скаржився, що, оскільки довічне ув'язнення не було передбачено Кримінальним кодексом на момент вчинення ним злочину, застосування такого покарання порушило статтю 7 Конвенції.

55. Суд дослідив ці скарги, подані заявником. Проте у світлі всіх матеріалів, наданих Суду, та в тій мірі, в якій він є повноважним їх досліджувати, Суд встановлює, що ці скарги не містять будь-яких ознак порушень прав та свобод, зазначених в Конвенції та протоколах до неї.

56. Відповідно Суд відхиляє цю частину заяви як очевидно необґрунтовану в сенсі пп. 3 та 4 статті 35 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

57. Стаття 41 Конвенції зазначає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

А. Шкода

58. Заявник вимагав 30 268 грн (приблизно 4385 євро) в зв'язку зі стверджуваною втратою доходу протягом тримання його під вартою та 1 000 000 грн (приблизно 145 000 євро) відшкодування моральної шкоди.

59. Уряд зазначив, що вимога заявника щодо матеріальної шкоди не підтверджується жодними доказами. Щодо вимоги заявника відносно моральної шкоди Уряд зауважив, що сума, яка вимагається, є надмірною.

60. Суд не знаходить жодного причинного зв'язку між встановленим порушенням та стверджуваною матеріальною шкодою. Таким чином, Суд відхиляє цю вимогу заявника.

61. Проте Суд вважає, що заявник мав зазнати відчуття зневіри та несправедливості в результаті рішень національних органів про тримання його під вартою без належних на те підстав. Таким чином, він зазнав моральної шкоди, яка не може бути компенсована лише визнанням порушення. Відповідно, здійснюючи свою оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 1000 євро плюс будь-який податок, який може бути стягнуто з цієї суми.

В. Судові витрати

62. Заявник не надав у встановлений час жодних вимог щодо компенсації судових витрат. Таким чином, Суд нічого не присуджує.

С. Пеня

63. Суд вважає належним призначити пеню, виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, плюс три відсотки.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* заяву в частині скарги щодо надмірної тривалості тримання заявника під вартою прийнятною, в іншій частині непринятною;

2. *Постановляє*, що в цій справі було порушення п. 3 статті 5 Конвенції;

3. *Постановляє*, що:

(а) протягом трьох місяців з дня, коли рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 1000 (одну тисячу) євро моральної шкоди з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнуто із зазначеної суми. Ця сума має бути конвертована в національну валюту за курсом на день здійснення платежу;

(б) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до повного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, плюс три відсотки;

4. *Відхиляє* інші вимоги заявника щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою і повідомлено в письмовій формі 13 грудня 2007 року згідно з пунктами 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК (C. Westerdiek)
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН (P. Lorenzen)
Голова